

AZ ÖRÖKSÉG EGY MEGOLDANDÓ FELADAT

– Oláh-Gál Elvira beszélgetése

a maroshévízi Urmánczy örökösökkel –

„Ritka nagy falu Toplicza. A hivatalos czíme is »nagy-község«. De nemcsak a lakosok számáért, hanem főképpen kiterjedéséért. Jól hajtva két órán át mindig Topliczán megy az ember. A falu Göde felöli végétől, a hol ki van téve a tábla: Maros-Torda megye, Toplicza nagy község. Régeni felső járás, tíz kilométernyire van a falu központja, a Domb tízes.” – olvassuk Urmánczy Nándor 1896-ban írt sorait¹ arról a nagyközségről, ahol megtelepedett, és vagyonát jelentősen gyarapította az Urmánczy család. „...mindenütt látunk, hegyek lábánál, útszélén házakat, gazdasági épületeket, vízimalmot, vízfűrészst. Csak malom és fűrész 64 jár a faluban. A házak száma meghaladja az ezret, a lakosok száma az ötezret. Ezek közül ezer székel, a többi oláh.” Jó 120 évvel a fenti helyzetjelentés után ma így beszélhetnénk: Maroshévíz Hargita megye északi régiójának a központja, megyei jogú város, mintegy 14 ezer lakosából alig 2500 magyar, az elvándorlás évről évre nő, a magyar lakosság száma csökken. Tömbháznegyedei, ipari létesítményeinek romos épületei arról tanúskodnak, hogy a szocialista ipar megszűnte után a város gazdasági hanyatlásnak indult. Az Urmánczy család egykor virágzó birtokait enyészetre ítélték. Az utódok mégis mentik, ami menthető. Szabó Kálmánnal, az Urmánczy-vagyon egyik örökösével a visszkapott Urmánczy-fürdőn beszélgettünk.

– *Egy örmény családról van szó. Van-e arról ismeretük, hogy hogyan kerültek Erdélybe az Urmánczyak. Maga a név honnan származik?*

– Mi is olvastuk a névmagyarázatról, hogy az Urmánczy név egyszerűen annyit jelent: Urmia-tó mellől való. Így tudja a család. Léteznek leírások arról, hogy Örményországból hogyan, mikor jutottak Európába, majd Erdélybe, így a család útja tulajdonképpen rekonstruálható. Először Lengyelországba érkeztek őseink, egy Urmánczy Lembergben püspök lett, ő kapta a bárói címet, valamikor az 1650-es

---

1 Urmánczy Nándor: Görgény. In *Erdély*, 1896., 5. sz.

években.² A 18. században jöttek át Moldvába, Románvásár környékére, és onnan telepedtek le véglegesen Erdélybe: Szamosújvárra, Besztercére, Gyergyószentmiklósrá, Szépvízre. Maroshévízre Urmánczy János³ telepedett. Ő kereskedő ember volt, sok erdőt vásárolt, eladta, vagyonát gyarapította. Népes családja volt, három feleségtől kilenc gyermek született. Közülük legismertebb a második házasságából született Urmánczy Nándor,⁴ Maros-Torda vármegye országgyűlési képviselője, aki három mandátum alatt nagyon sokat tett Székelyföld felemelkedéséért.

-
- 2 Egy 1786-os városi nyilvántartásban egy ILHÁCZ JERGERI MICHAEL KRİKORI URMANCZIAN, vagyis Lengyelországból jött Urmánczy Gergely fia Mihály szerepel. Egy másik okiratban a következők olvashatók a Perziából [Urmia] származó Urmánczyakra vonatkozólag: Iláchácz jergéri Michael Krikori Urmánczián, vagyis Lengyelországi Urmánczy Gergely fia, illetve Michael Urmánczy Ilách, melynek jelentése Lengyel Urmánczy Mihály. (Czirják Károly: Az Urmánczy család helytörténeti jelentősége Maroshévízen. In *Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek*, 2015, november–decemberi szám.)
  - 3 Urmánczy János (1805, Gyergyószentmiklós – 1876, Maroshévíz). Szülei: Urmánczy Vertán és Cháchum Kristóf Mária. Négy testvére csecsemő- és kisgyermekkorban meghaltak, apja második házasságából István, Kristóf és Endre féltestvérei utódok nélkül hunytak el. Első feleségének a neve ismeretlen. Ebből a házasságból született Anna nevű lánya (1836–1880). Második felesége Jákobi Margit (1824–1856), gyermekei: János és István. Harmadik házasságát Novák Máriával kötötte. Ebből a házasságból született: Ilona, Jenő, Lenke, Janka, Nándor és Jeromos. 1836-tól számítjuk Gyergyószentmiklósról az akkori Gyergyó-Toplitzára való letelepedését. Akkor a 2342 lakosú községben 171 magyar ember élt. Fakitermeléssel foglalkoztak, 1890-re már a legjelentősebb tutajkötőt építették meg Maroshévízen. (Dr. Száva Tibor-Sándor: *Székelyföldi magyarörmény családok*. Csíkszereda, 2012, magánkiadás.)
  - 4 Urmánczy Nándor (1868, Maroshévíz – 1940, Maroshévíz). „A család hatodik gyermeke, középiskoláit Brassóban, szász iskolában végezte, majd jogot tanult Budapesten. 1902-ben választották országgyűlési képviselőnek a szászrégeni járásban. Urmánczy nem csak szülővárosáért, Maroshévízért tett nagyon sokat, az ő nevéhez kapcsolódik: a »Székely körvasút« Gyergyószentmiklós–Déda közötti szakaszának megépítése; a Székely Nemzeti Tanács megalapítása 1918 november elején; ő alakította meg a Védő Ligák Szövetségét, így született meg a Nemzeti Hísekegy és a Szabadság téren 1921. január 16-án leleplezett »Észak«, »Kelet«, »Dél« és »Nyugat« címet viselő szoborcsoport, amelyet 1945 február végén a szovjet tankok zúztak szét; az Erekyés Országzászló intézményének megteremtése; a *Topliczai Híradó*, *Maroshévízi Híradó* alapítása; az első maroshévízi állami iskola létesítése. A trianoni diktátum után nem térhetett haza szülőföldjére, de a második bécsi döntés után azonnal hazautazott Maroshévízre. Az Erdélyért dobogó szíve nem bírta elviselni a hirtelen rászakadt nagy, boldog viszontlátás örömét. 1940. október 31-én csendesen elaludt az édes szülőotthonában, a birtokán, az Urmánczy-kastélyban, imádott fenyevei között. Hatvanhét kötetes naplója, amely a magyar történelem 62 évét fogja át, kivételes értékű dokumentum, az erdélyi emlékirat-irodalom hagyományait folytatja.” (Czirják Károly: *Dr. Urmánczy Nándor élete és munkássága*. Csíkszereda, 2008, Státus Kiadó.)

Az én felmenőim a második házasságából született Istvántól⁵ származnak, ő a harmadik gyermek volt a családban. Itt született és itt is temették el a családi kriptában, amit 1962-ben lebontottak. Felmenőim apai ágon többnyire örmények, jellemző volt, hogy örmény családokkal házasodtak. Urmánczy István korán elhalt, három gyermeke maradt, akik közül Ilona az én nagyanyám, továbbá Gizella és István. Gizella hajadon maradt, de ő élt legtovább, hiszen az 1990-es fordulat után halt meg, '92-ben. Ő találta halva Urmánczy Nándort, miután 1940-ben hazajött. Ilona volt az én nagyanyám, férjhez ment zágoni Szabó Kálmán Ödön nagyapámhoz, akinek az édesanyja, tehát apai dédanyám, Éltető lány volt, gazdag Maros menti család sarja. Átala és Éltető Albert felesége, Urmánczy Janka (1841–1885)⁶ révén kapcsolódik rokoni szállal a két család.

- *Az 1650-es években kapott bárói rangot püspök elődje Lembergben. A címet, rangot hogyan hozták magukkal a Monarchiába?*

- Nem tudom, nem használták, egyedül Urmánczy Nándor volt, aki élt a rangjával, de olvasmányainkból tudjuk, dokumentumok igazolják, hogy Urmánczy Kristóf, aki 1677–1748 között élt, már ezen a néven szerepel Gyergyószentmiklóson. Ugyanazon töről ered a Persian családdal. Az y-os Urmánczy nevet a Maroshévízre költözéstől már használták.

- *Maroshévízi a család, de Ön Szászrégenben született. Milyen kötődése van a két városhoz?*

- Szüleim szászrégeniek, mi a világháború után kerültünk vissza Maroshévízre, a sors fintoraként, ide kényszerült a család a kommunizmusban, miközben az itt élőket kitelepítették Marosvásárhelyre és Szászrégenbe. A 20. században Maroshévízen a folytonosságot Jero-

5 Urmánczy István (1851, Maroshévíz – 1900, Maroshévíz). Szülei: Urmánczy János és Jákobi Margit. Neje a gyergyói Jákobi Mária (1871–1905). Gyermekeik: Ilona (1895–1922), Gizella (1897–1992) és István (1899–1979), Szabó Kálmán, az interjúalany dédapja.

6 Az 1800-as évek derekától Maroshévízre egyre több református vallású lakos is beköltözött, ezért Urmánczy Janka és férje, a szászrégeni Éltető Albert 1895-re egy templomot építtetett a település főterére, miután a református felekezetűeknek csupán egy imaházuk volt. (Czirják Károly: Az Urmánczy család helytörténeti jelentősége Maroshévízen. In *Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek*. 2015. november–decemberi szám.)

mos⁷ biztosította, ő volt Urmánczy János legkisebb fiúgyermeke, tehát már a harmadik házasságból, ő építtette a kastélyt. A családtörténet szempontjából ez azért fontos, mert Urmánczy János kilenc gyermeke közül négy fiú – János, István, Nándor és Jeromos – nősült meg, a lányok közül többen maradtak pártában. Az igazi vagyongyarapítók itt Maroshévízen a dédapám, István, Nándor és Jeromos voltak. János,⁸ a legnagyobb fiú Jósikafalván épített kastélyt, amit földig romboltak a románok 1919-ben.⁹

– *Ha számba vennénk az Urmánczy-vagyont száz évvel ezelőtti állapotában, mit kellene felsoroljunk?*

– A város jelentős részét birtokolták az Urmánczyak. Még az alkalmazottaknak is építettek házat, és ezek mind Urmánczy néven maradtak. A Vájla-patak mentén a református templom közelében Urmánczy-házsról beszéltek, ami 1916-ban, a román betöréskor leégett, felgyújtották a fűrésztelepeket, hidakat, házakat. Legalább tizenhét Urmánczy-házról beszélhetnénk a városban, de Urmánczyak építettek a településnek kórházat, iskolát, katolikus és református templomot. Urmánczy Nándor nevéhez fűződik a törvényszék, a székely vasút építése is, és a görögkeleti templom építéséhez is jelentősen hozzájárult. A családi vagyont már az 1921-es földreformmal megcsónkították. Például az erdőkből tízszer annyit sajátítottak ki, mint

---

7 Urmánczy Jeromos (1900, Maroshévíz – 1950, Marosvásárhely), felesége Teleszky Iona (1880–1959). Két fiuk született: János (1900–1993) és Jeromos (1902–1964). Egyiküknek sem maradt utóda.

8 Urmánczy János (1849, Maroshévíz – 1933, Budapest). Szülei: Urmánczy János és Jákobi Margit. A 28 ezer holdat kitevő jósikafalvi birtok egy részét örökölte. Urmánczy Nándor sokszor emlegeti naplójában, feljegyzendő róla, hogy sokat utazott, keveset tartózkodott a családi birtokon. Ennek ellenére jelentősen kivette részét nemcsak a vagyongyarapításban, hanem Székelyföld fejlesztésében is. Gyergyószentmiklóson gyufagyárat alapított (1894), alapítója és alelnöke a Gyergyói Takarékpénztárnak, tagja volt a Székely Kongresszusnak (1902), ahol szintén a gazdasági elmaradottságot tette szóvá, sürgette a Maros és Olt szabályozását. Felesége Paulovits Nagy Lenke. A trianoni döntés után nem tér vissza Erdélybe. Nem születtek utódai. (Dr. Száva Tibor-Sándor: *Székelyföldi magyarórmény családok*. Csíkszereda, 2012, magánkiadás.)

9 Jósikafalva az Erdélyi Középhegységben a Gyalui-havasok és Vigyázó között található, románul Beliș. 1918 novemberében a románok feldúlták, a fűrésztelepet felgyújtották. Urmánczy János és családja felmentésére Urmánczy Nándor önkéntesekből álló katonai csapatot szervezett, s megtorlásképpen a gyilkosságokért és a katonaság hatalmas pusztításáért statáriális kivégzést hajtott végre. A román történetírás mint a román népirtás elrettentő esetét tárgyalja. A kastélyt soha nem építették újra.

1945-ben. Dokumentumokkal igazolhatóan a '21-es földreformmal 12 000 (tizenkétezer) hektár volt csak az erdőbirtok. Ám meg kell jegyeznem, hogy a telekkönyvek egy része eltűnt. Itt, ahol beszélgetünk, az Urmánczy-fürdő eredetileg nyolchektáros terület volt, ráépítették az új város egyik lakótelepét, mára 1,8 hektár maradt a fürdőnek. A fürdő területét a Lázár gróftól vette még Urmánczy János az 1800-as évek végén. Előtte is létezhetett a fürdő, lenáztatók is voltak ezen a helyen, de a 26 Celsius-fokos víz hatását felismerve, gyógyfürdőként is hasznosították. A meleg források gyakoriak Maroshévízen, sőt lennebb a Maros mentén, Palotailván is található ugyanilyen összetételű víz. A 19. század végére teljesen kiépült és virágzóvá vált a fürdő, és a Bánffy-fürdővel együtt meghatározta a település jellegét és rendeltetését.

– *A két világháború közötti két évtizedben ki maradt Maroshévízen?*

– A két világháború alatt folyt az élet a maga medrében, román alkalmazottak is voltak a „groful ungur”-nál, nem volt a régi világban semmi ellenségeskedés. Az első háború után Nándor Magyarországon maradt, itt élt nagyanyám, Ilona, két testvére, István és Gizella, Jeromosnak a két fia, Jeróka és Jancsi bácsi.¹⁰ Őket 1949-ben Marosvásárhelyre, Gizellát pedig Szászrégenbe telepítették ki kényszerlakhelyre.¹¹ Ilona nagyanyám 1922-ben meghalt a negyedik gyermekének születésekor (a csecsemő is meghalt). Ők viszont a nagyapámmal, zágoni Szabó Kálmán Ödönnel¹² Régenben éltek, ott vettek házat és alapítottak családot. Gyermekük: István, Kálmán, az én apám és Gizella. Gizella nagynénémet egy régeni bőrgyáros, Mara Dezső Ignác

---

10 Urmánczy János (1900–1993) Jeromos fia, jogon és kereskedelmi akadémián tanult Budapesten, az első világháborúban a 9-es huszároknál szolgált. A két világháború között a Magyar Párt helyi elnöke, több kulturális és vallási egyesület vezetője. 1949-ben Marosvásárhelyre telepítették ki, ott halt meg 1993-ban. Ifj. Urmánczy Jeromos (1902–1964) gazdasági akadémiát végzett Lipcsében. A brasói cellulózgyárban dolgozott, 1940-ben a Magyar Fa Rt. csíkszeredai kirendeltségének vezetője lett. Bátyjával együtt kitelepítették, Marosvásárhelyen halt meg 1964-ben. (Dr. Száva Tibor-Sándor: *Székelyföldi magyarórmény családok*. Csíkszereda, 2012, magánkiadás.)

11 1949. március 2-ról 3-ra virradó éjszaka a kommunista párt utasítására kitelepítették az osztályellenséget otthonaikból, és kényszerlakhelyre szállították. A hírhedt 83/1949. számú törvényerejű rendelet értelmében kisajátították az 1945-ös földreformmal meghagyott ingatlanokat. A rendelet megjelenése előtti éjszaka kilakoltatták az osztályellenséget, az éjszaka leple alatt, hogy még a megengedett 25 kilós csomagot se tudják összeszedni.

12 Zágoni Szabó Kálmán Ödön (1892–1971).

vette feleségül, akit arany tartalékolásáért börtönbe zártak, ott halt meg rabságban. Gizella néni József, férje testvére feleségül vette, hogy így ki tudja menekíteni Magyarországra, ott is hunyt el. István nagybátyám 1978-ban halt meg, Maroshévízen élt, a második világháborúban megsebesült, rokkant volt, magastalpú cipőt hordott, a lábát nem tudta hajlítani, egyenes maradt. Mivel egyedüli rokonunk volt, gyermekkorunkban sokat hallgattuk a meséit, és haragudtunk, amikor vasárnaponként öltöztetni kellett (a játékidőnk rovására), mert jött hozzánk ebédre. Most pedig sajnálom, hogy nem hallgattam figyelmesebben. Fényképeket is mutatott, szeretett volna többet is mesélni, de nem hallgattuk meg.

Apám a szászrégeni polgármester leányát vette feleségül. Édesanyám, született Schmidt Magda Zsófia, szüleivel Schmidt Imrével és Wagner Albertinével együtt 1943-ban Ausztriába menekültek, bátyám ott született. A háború után visszatértek, én már 1947-ben Szászrégenben születtem. 1948-ban aztán apám visszakerült Maroshévízre, lévén itt még megmaradt birtoka. Remélte, hogy a háború után még meg tud menteni belőle valamit, kezd valamihez, de már akkor nem lehetett, így itt ragadtunk. Házunkból kiköltöztettek, sok viszontagságot élt meg a család.

- *Mi történt a szászrégeni családdal?*

- Anyai részről csak Wagner nagymama és egy testvére jött haza a háború után, de a 60-as években ők is kitelepedtek Németországba. Schmidt Imre nagyapámat a kolozsvári népbíróság elítélte, mivel ő volt a polgármester a zsidótörvények életbeléptetésekor és a szászrégeni gettó létrehozásakor, bár a zsidó lakosság összegyűjtését a katonaság hajtotta végre.¹³ Nagyszüleim vagyonából semmit nem adtak vissza.

13 A kolozsvári Népbíróság csoportos ítélettel 10 év börtönre ítélte Schmidt Imre Szászrégen volt polgármesterét. A csoportos per tárgya az észak-erdélyi zsidóság gettósitása és deportálása 1944 májusa és júniusa között. 194 személy ellen nyújtottak be vádindítványt, a vádlottak közül nemzetiség szerint 189 magyar, 1 román, 3 német (köztük egy német állampolgár) és 1 zsidó volt. A népbíróság összesen 30 főt ítél halálra - mind távollétükben (ebből 27 magyar, 2 német, 1 román), 71 főt életfogytiglani kényszermunkára vagy börtönre (ebből 3 főt jelenlétében), 78 főt 5-től 25 évig terjedő kényszermunkára vagy börtönre (37 főt jelenlétében), 6 főt 3 évi börtönre (jelenlétükben), míg 6 főt felmentettek. Inczedy-Joksmann Ödön volt Kolozs megyei főispán ügyét az ügyész kérésére elkülönítették, mert „nem sikerült kideríteni a vádlott bűnösségére vonatkozó valós tényállást”. A felmentettek között volt Szabó Kálmán, a régeni járás jegyzője. (Kovács Szabolcs: *Csoportos perek a kolozsvári népbíróság előtt*. Clio Műhelytanulmányok, 2018/1.)

- *Szülei mit tanultak, mi volt a foglalkozásuk a második világháború előtt? És hogyan éltek meg a kommunizmus éveit?*

- 1947-ben születtem Régenben, majd egy év múlva Maroshévízre költöztünk. Apámnak ott üzlete volt a két háború között, amit lebombáztak. Hévízen nem kapott munkát, a piacon kezdett árulni, majd kőbányában dolgozott, és lassan-lassan talpra állt. Akkor még volt valamennyi föld, ami csak teher volt, mert kuláklistára tették, és be kellett szolgáltatni a „terményt” az államnak. Mivel nem volt, amit beszolgáltatni, arra kényszerültek, hogy megvegyék például a disznókat, és aztán beadták az államnak. Az Urmánczyakat, akik itt laktak Hévízen, Jeromost és a családját, feleségét és két fiát, valamint Gizellát, nagymama testvérét kitelepítették. Embertelen körülmények között laktak, pincelakásban; Gizella néném élete végéig ott is élt egy kis lyukban. István bácsit, apai nagybátyámat (hadirokkantként) nem telepítették ki, ő ugyanis Kolozsváron egy színésznőt vett feleségül és a család kitagadta. Szüleimnek D. O.-t¹⁴ kellett pecsételni a személyi igazolványba, mert kirakták a maroshévízi lakásból, mint osztályelleneséget. A város központjától 3 km távolságra lakhattak. Nagyanyám, Wagner Albertine is velünk élt Maroshévízen, kilencvenhat évesen halt meg, sőt nagyapám, Schmidt Imre, akit hét évi fogház után 1963-ban kiengedtek, ő is velünk élt. Együtt laktunk, apám egyedül dolgozott, voltunk négyen és a nagyszüleim, akik sohase kaptak nyugdíjat. Az Urmánczyak által épített kisebb házban éltünk, amit aztán lebontottak a '80-as években. Utána kaptunk mi is egy tömbházat és később, már a '80-as években a szüleim visszaköltöztek Régenbe, a családi házba. Mi itt maradtunk. Bátyám, aki állatorvosit végzett, 1987-ben disszidált, ma Németországban él.

- *Szerencsésnek is mondhatná magát, hogy felnőttként érte meg nagy-szülei öregkorát. Akár ők, akár a szülők meséltek-e a múlttól?*

- Nem. A családban ez tabu volt, nem szabadott még kérdezni sem a származásról. Szerintem féltek beszélni, meg voltak félemlítve, folyamatosan megfigyeltek bennünket. Gyerekként mégis onnan tudtam, hogy probléma van, hogy mint sorstársaimat, nem avattak fel pionírnak, bár az elsők között voltam tanulásban. De senki nem mondta

---

14 Domiciliu obligatoriu (rom.): kényszerlakhely

meg, miért, még a szüleim sem. Aztán rájöttem magam, amikor nagyobb lettem. Amikor 1962-ben felvételiztem a középiskolába, akkor már nem figyeltek annyira, de bátyám még nem mehetett középiskolába, egy évet szakiskolába járt, utána Szászrégenben sikerült bekerülni a középiskolába. Én Maroshévízen érettségiztem, majd az építészeti technikumot Marosvásárhelyen végeztem. Hazakerülve a tanácshoz, a beruházási és területrendezési osztályra kerültem, és akkor szembesültem a telekkönyvekkel, térképekkel, a régi város vagyoni helyzetével. Kezdtem tudatosan gyűjteni a dokumentumokat. Nem azért, mert készültem valamiféle fordulatra, rendszerváltásra, hanem érdeklődésből. Sajnos akkor már István nagybátyám, aki tudott volna mesélni a régi dolgokról, már meghalt. Apám nem sokat tudott, mert Régenbe került, és nem foglalkozott a hévízi vagyonnal. Ő 1918-ban született, és a '30-as években elkerült otthonról. Gyerekkorában pedig, mint árvákat, dédanyám elvitte magával nyaranként. Többnyire a holtmarosi Éltető-villába.

- *Mikor lett téma a család sorsa?*

- Maroshévíz 1952-ben lett város, akkor kezdődött a területrendezés, az utcaszervezet átalakítása és ezzel együtt az Urmánczy-birtok feldarabolása. Amikor a régi városrészt kezdték bontani, a kriptá volt az első, ami érzékenyen érintette a családot. Ez a '60-es évek elején volt. A birtok északi részén álló családi kriptá útban volt, mert oda tervezték az új iskolát, a régi román iskola mellé. Nagybátyám és édesapám, ahogy bontották le, az érckoporsókat mind áthordták a katolikus templom cintermébe. Három-négy koporsó fel volt törve, állítólag még a háború alatt törték fel, összesen 8-9 angyalos-címeres koporsót szállítottak át.¹⁵ A területet, István bácsi birtokát, egészen a kastély-

---

15 A helyi néptanács határozatáról 1960. április 6-án értesítették Birtók Ferenc római katolikus plébánost. Kegyeletsértésre hivatkozva tiltakozott, de csupán annyit ért el, hogy ne a távoli Bajkó-pataki temetőbe, hanem a templom udvarára temessék a halottakat. Június 10-én az érintett felek egy okmányban kötelezték magukat a koporsók költöztetésére. Urmánczy István, Jeromos unokaöccsének a kérésére a kriptá vaskerítését az egyház tulajdonának nyilvánították. A halottakat június 24-én éjjel temették újra, a párttitkár és a Maroshévízen lakó leszármazottak, Urmánczy István és Szabó Kálmán Ödön jelenlétében. A lebontott kriptá helyére részben a mai Miron Costin iskola épült. A kovácsoltvas kerítés még ma is áll, egyetlen emlékműveként egy kivételes szépségű épületnek. (Szabó Tekla: Városfejlesztés a diktatúra idején és a maroshévízi Urmánczy-kastély. In *Gyergyói Szemle*, 2017/1.)

parkig felparcellázták. A Jeromos építtette kastélyt nem bontották le, államosítás után rövid ideig üresen állt, majd a kórházé lett, és végül a múzeum költözött belé. Mikor visszakaptuk, akkor már a román népi együttes használta. Most ismét üres. Az Urmánczy-fürdő területének egy részére lakónegyed épült. A legdrasztikusabb építkezés a '80-as években zajlott, amikor lebontották a történelmi városrészt, az Urmánczy-ház sor összes házát, a palotát. A kastélykertet beépítették, az istállók melletti zöldterületet is. 1984-ben épült fel az új kórház és a forradalom után a közigazgatási székház. Az Urmánczy-fürdőt átépítették, elnevezték Tineretului Strandnak. A város elveszítette sajátos, fürdőváros jellegét.

- *Mi történt 1989 után?*

- A forradalom után az első visszaszolgáltatási törvényekkel mi is elkezdtek az igénylést. Sok örökös élt szerte a világban, de egyedül apám családja élt itt, tehát a kérvényezési és pereskedési folyamat terhét mi vittük. Nyilván mindent visszaigényeltünk, de nem hagytak jóvá mindent. Ebben teljesen önkényesen döntöttek, azt szolgáltatottak vissza, amit akartak. Említettem, hogy a város új központja a mi területünkre épült, tehát kárpótlást kértünk; valamikor majd az állami kincstár kártalanít, ha megérjük. De az állami kincstár üres, úgyhogy nem reménykedhetünk a következő száz évben.

A megmaradt épületeket – a kastélyt és a romos strandot – visszakaptuk, de egyéb már le volt bontva, illetve az épületekhez tartozó szabad területet is beépítették. Erdőt sikerült visszakapni 800 hektárt – tehát az egész család, valamennyi örökös. Az Urmánczy-strandnak is hat tulajdonosa van. Sokat pereskedtünk. Egy 200 hektáros terület miatti pert elveszítettünk. Szántót, megművelhető területet nem kaptunk vissza semmit. Ennek oka, hogy eredeti helyén elfoglalták, másutt pedig nem fogadtuk el, mert rossz területen akarták kimérni.

- *Ha az ember követi a román sajtót, csak elítélő hangvételt tapasztal mindennel kapcsolatban, ami Urmánczy. A hatóságoknak mi volt a hozzáállása?*

- Általában az újságokban megjelent írások forrása ugyanaz. Sok helyen megjelenik, végső soron ugyanazok tollából. Valóban létezik/léteznek Marosvásárhelyen és Hévízen olyan emberek, akik azzal foglal-

koznak, hogy a magyar vagyon visszaszolgáltatását gáncsolják, vagy ha már visszaadták, akkor visszaállamosítsák.¹⁶ Túl vagyok azon, hogy ezeknek a tartalmával foglalkozzam. Nem tudom, befolyással vannak-e vagy sem a közvéleményre, néha figyelmeztet valaki, hogy ismét téma voltál az újságban, vagy foglalkoztak a családdal a tévében. Most viszont egy különös visszaállamosítás történik, aminek nem tudjuk a kimeneteletét. Tíz-tizenegy éve visszacapott és használt birtokokat perel vissza az állam a pénzügyminisztériumon keresztül. Esetünkben most indult el 624 hektár erdő ellen a per. Egy tízhektáros parcella ellen is eljárást indítottak, pontatlan indokokkal. A háborús bűnösség most a kézenfekvő indok, mert – véleményük szerint – mindenki az volt, aki a bécsi döntés után itt maradt és valamilyen tisztséget töltött be. Hogy nagyapám, aki Szászrégen polgármestere volt 1940–1944 között, a bécsi döntés után, háborús bűnös-e? Megjegyzem, úgy kaptak vissza egy házrészt a szüleim, hogy Bukarestben megnyertek egy pert, ahol kimondták: igazságtalanul ítélte a kommunista népbíróság háborús bűnösnek. De most, amikor a román állam érdekeiről van szó, akkor azokat a kommunista kirakatpereket veszik elő. A másik indok, ami most újabban ismét gyakori, hogy a román állam még a királyi Romániában kártalanította az érintetteket az egykori kisajátított vagyonokért, majd azt állítják, hogy 1940-ben ismét visszatelekkönyvezték a nevükre. De hát ez hajánál fogva előrangotott indok, mert erről dokumentum nincs. Ezeket a pereket Bukarest kezdeményezi, a pénzügyminisztérium. Megannyi peres ügy egy helyben toporog, mert a tulajdonosok különböző országokban élnek, és vagy nem küldik el tisztességesen a címükre a keresetet, vagy az illető ország nem válaszol, tehát ezek bonyolult ügyek.

– *Ez utóbbi esetben, ha kártalanította volna a román állam, például mint optáns, valahol, valamilyen dokumentumot mégiscsak felmutatnak, nem?!*

---

16 Lásd pl. Ionela Gavriliu: „Orașul românesc care a ajuns zestrea unui criminal de război.” In *jurnalul.ro*, 15. septembrie 2015; Ilie Șandru: „Noul grof al Topliței Române vrea autonomia Ardealului.” In *Informația Harghitei*, 13. mai 2015; Cătălin Manole: „Profesorul Ioan Sabău Pop: »Este o tendință dirijată ca românii să fie scoși din toate centrele mari ale Transilvaniei!«”. In *justițiarul.ro*, 14. aprilie 2017.

- Nem tudok semmit erről, soha nem láttam ilyen dokumentumot. Olyan probléma volt eddig is, hogy a nevek nem egyeznek, mert Romániában a neveket elírták, lefordították, helytelenül vezették be. De hogy valakinek is fizettek volna elkobzott vagyonért, arról nem tudnak felmutatni dokumentumot. Ezzel együtt sok remény nincs, olyan ítéletekkel találkoztam, hogy a második oldal ellentmondott az elsőnek. Ilyen az „igazságszolgáltatás”. Merem állítani, hogy a bíró, aki a mi perünket tárgyalja, most sincs tisztában a restitúciós törvényekkel. Ahogy beszél a törvényszéken, látszik, hogy témán kívül van.

- *A pereskedés alatt nem használhatják a birtokot...*

- Adót fizetünk, őrzést fizetünk, a telekkönyvbe beterhelték. Az erdőnek a jövedelmét eddig a strand felújításába fektettük be. Ez itt egy szeméttelep volt. Tízéves immár a történet, a medencéből földkotróval szedtük ki a szemetet, kerítés nem volt, ide hordták a környék szemetét. 1964-ben építették a két betonmedencét, mert azelőtt a régi Urmánczy-fürdőn famedencék voltak. Ezeket mi hoztuk helyre, továbbá két kisebb gyerekmedencét is építettünk. Rendeztük a strand környezetét, új öltözőket, tusolót és büfét építettünk.

- *Gyermekei segítségével próbálják felújítani és jövedelmezővé tenni.*

- Lányom művészettörténész, ő foglalkozik a kastéllyal. Fiam is itt él, ő építőmérnök, mindketten Budapesten doktoráltak. Én már 72 évet betöltöttem, immár az ő feladatuk továbbvinni az örökséget.

- *A fiatal nemzedék hogyan látja az örökséget?*

Szabó Tekla Katalin, Szabó Kálmán lánya: - Az örökség egy megoldandó feladat, próbálunk tudásunk, felkészültségünk alapján segíteni. Én művészettörténészként nem hagyhatom, hogy a kastély az enyészeté legyen. Most például sikeresen befejeződött egy hosszú folyamat, a műemlékké nyilvánítás, amihez a történelmi dokumentációt összeállítottam.

- *Eddig nem volt műemlék?*

- A kastély a múlt század elején épült, jelentős épület, de Erdélyben középkori templomok vannak, amelyek nem műemlékek. Túlzott admi-

nisztráció, fejetlenség, káosz jellemzi itt az épített örökség védelmét. Az Urmánczy-kastély nem volt műemlék, ám a felújításához pályázni csak műemlékként elképzelhető. A család számára sarkallatos kérdés volt elérni ezt a döntést a román hatóság részéről. Ez a nehezebb oldala, mert ha nem műemlék, kevesebb a felújítási költség, és kisebb a felelősség. Ha műemlék, akkor a tervezés, a kivitelezés szakmailag egészen másként néz ki. Hároméves munkánkba telt, anyagi ráfordítással és sok utánajárással, amíg sikerült megalapozott érveléssel és dokumentációval elérni a minősítést. Számunkra azért előnyös, mert például európai uniós pályázatnál a műemléki besorolás mentesít bizonyos kötelező szigetelési és tűzvédelmi előírások alól, amit ilyen régi épületnél lehetetlen betartani.

- *Mi az épületegyüttes történeti-építészeti értéke?*

- Az Urmánczy-kastély 1903–1906 között épült, építtetője Urmánczy Jeromos, tervezője Giacomuzzi Virgilio dél-tiroli építész volt. Nagyon szép helyen, a Maros fennsíkján áll, gyönyörű panorámás kilátással a környező hegyekre. Abból az időszakból nagyon kevés ilyen kastély van, ami ebben a stílusban épült. A nemességnek a leáldozó korszaka volt, akkor már nem nagyon építettek historizáló stílusú kastélyokat. A századfordulótól az első világháborúig épültek vagy átépültek, bővültek kastélyok, de az végképp ritka, hogy ebben a modern stílusban építsen valaki kastélyt, ha mégis, akkor ragaszkodtak a historizáló stílushoz. A maroshévízi Urmánczy-kastélynak víztornya, központi fűtése volt, angolvécék, fürdőszobák voltak bent, és villanyvilágítással világították ki. Hozzátartoztak a kiszolgáló épületek, megvan ma is a teljes gazdasági udvar, a 10 méter széles és 100 méter hosszú istálló romos, de áll.

- *Mekkora kárt tettek benne akkor, amikor kórházként és múzeumként szolgált?*

- A kastélynak egyetlen építési szakasza van. Ez egy angol típusú kastély, a főbejáraton át egy nagy hallba lépünk be, ami kétemeletnyi magas, és abból nyílnak a szobák. Bal oldalt a társalgó és a férfiszobák, a másik oldalán a szalon és a női szobák, illetve szintén a bal oldalon, mintegy a szobák meghosszabbításában volt az ebédlő, ami egy többajtós tér volt, kijáráttal a verandára. A Marosra néző, naposabb

oldalán volt a télikert, a szalon és a csendesebb részen a tulajdonosok hálószobája. A hallból impozáns falépcső vezetett az emeletre, ahol kisebb gyerek- és vendégszobákat alakítottak ki. Az emeleti részen voltak a gyerekszobák és a vendégszobák, tehát viszonylag kisméretű terek, és ezt jól tükrözi a szobák díszítőfestése is. Általában visszafogott színek uralták, sok pasztellt és szürke színt használtak. A külső díszítőelemek szecessziós stílusúak. A szuterénben volt a konyha, pince és több cselédszoba. A park a kordivatot tükrözve vegyes, historizáló jellegű, nagyrészt angolkertszerű, ligetes telepítésű fenyvessel, cserjékkel és egy nagy pázsittal az istálló és a főépület között. A Maros felőli részre ápolt virágskertet telepítettek.

Az első világháború idején a román katonaság használta egy ideig. A család 1920 után tért vissza, és lakta ismét 1945-ig. A második világháború végén ismét katonáék szállták meg, a szovjet harckocsik tették tönkre az oroszlanos kaput. Természetesen kifosztották, mindent vittek, ami csak vihető volt. Vittek mindent a polgári lakosok is. A kommunizmusban többször átépítették, először a '60-as években a főbejáratát építették át, a nagy belmagasságú hallt két szintre osztották, ablakokat vágtak, a nagyobb szobákat több kisebbre osztották, majd 1972-ben történt egy nagyobb mérvű beavatkozás, a tetőtér átépítése, a belső falépcsők helyettesítése betonlépcsővel, loggiák, tornác beépítése. 1984-ben elkészült az új kórház, és akkor átadták egy etnográfiai múzeum céljára a Megyei Szocialista Kulturális Bizottságnak. A Román Kommunista Párt XIV. kongresszusának tiszteletére 1988-ban el is készült az első kiállítás.¹⁷

– *Maradt tárgyi emlék a régi kastélyból, a családi örökségből?*

– Sajnos nem maradt. István bácsi halálakor a szüleim nem voltak itthon, a nála lévő fényképalbum is eltűnt. Jeromost és fiait kitelepítették, az itt maradt dolgokat széthordták. Van egy fénykép a kastély halljáról, ami akkor készült, amikor Urmánczy Nándort oda felravatalozták. Az viszont nem a mindennapi berendezést tükrözi, hiszen a szalonbútorokat a terem szélére tolták, de azért látszik a falburkolat, a nagyon különleges parketta és egy hatalmas csillár. Látható továbbá a falon egy festmény, ami valószínűleg Urmánczy Jeromos egész alakos

---

17 Lásd a 15. számú lábjegyzetben feltüntetett forrást.

ábrázolása volt, modern stílusban festették, de hogy az ő dolgai hová kerültek, azt nem tudjuk.

- *Milyen terveik vannak?*

- Mindent szeretnénk felújítani, a kastélyból lehetne egy rendezvényközpontot kialakítani, kulturális eseményeknek, kiállításoknak adhatna helyet, akár vendéglő is működhetne benne, esetleg egy pár nagyobb apartmannel az emeleten, és az ezer négyzetméteres lovarda-istállót szálláshelyekké lehetne kiépíteni. Ott elférne egy 50 személyes szálloda, amire nagy szüksége lenne a városnak, mert nyáron alig van hely, és télen is szükség lenne szállásra. Ez legalább 1-2 millió eurót igényelne.

- *Maroshévízen az Urmánczy név csak a románságot zavarja, hiszen az Urmánczy Nándor Egyesület jelentős szerepet játszik a történelmi család megismertetésében.*

Szabó Kálmán: - Magam is alapítója vagyok az egyesületnek, de el kell mondanom, hogy a családnak csak rosszat hozott. Nem tudta a románság elfogadni, románellenesnek bélyegezték. Az egyesület ellen pert is indítottak, és mert megnyertük (Kincses Előd volt az ügyvéd), akkor a támadás megindult a visszaszolgáltatás ellen.

- *A román sajtó azzal is vádolja, hogy alpolgármesterként kihasználta a helyzetet a visszaszolgáltatásban.*

- Valóban, ezért is pereltem. A Korrupcióellenes Ügyészségnél jelentettek fel, de azt a pert is megnyertem. Akkor még a szüleim éltek, tehát semmi nem volt az én nevemen. Körülbelül tíz perben voltam/vagyok érintett a visszaszolgáltatás kapcsán.

- *Urmánczy néven él-e utód?*

- Nem. A mi águnkon ezen a néven nem élnek Urmánczyak. Jeromosnak voltak fiai, de utód nélkül haltak meg, Nándornak két leánya volt, ott is leányágon megy tovább a vérvonal, akik pedig élnek Urmánczyak, azok távoli rokonok.